

1892-ben elhunyt természettudósok nekrológja.

Adams, John Couch, tanár és a cambridgei csillagvizsgáló intézet igazgatója, született Laneastban Cornwallisban 1819 június 5-ikén. Előbb mezőgazdasággal foglalkozott, azután Cambridgeben tanult, hol 1858-ban az egyetemen a csillagászat tanára lett. Az Uranus bolygó mozgásában észlelt rendellenességekből már Leverrier előtt kiszámította a háborgást okozó ismeretlen bolygó pályáját és tömegét; ez a bolygó azután a Neptun nevet kapta. Erre vonatkozó dolgozata »An explanation of the observed Irregularities in the motion of Uranus« (Mem. Astr. Soc. 1847. Vol. XVI.) címen jelent meg. Tagja volt a londoni Royal Societynek és az Astronomical Society elnöke. Airyvel együtt ők ketten állottak az angol csillagászok élén, s Adams az ő geniális dolgozataival és éles eszével tiszteletreméltó helyet vívott ki a nagy Laplace utódai sorában. Elhunyt januárius 21-ikén.

Airy, Sir George Biddel, kitűnő csillagász, 1881-ig a greenwichi csillagvizsgáló igazgatója, a Royal Society volt elnöke, született 1801 július 27-ikén Alnwickben Northumberlandban; tizennyolcz éves korában a cambridgei egyetembe lépven, gyorsan emelkedett tanulótlársai fölé s a »Trinity-College«-n a következő évben már tetemes javadalmazással járó állást vívott ki. 1826-ban a kísérleti tudományok tanszékére, 1828-ban a cambridgei egyetemen a csillagászat tanárává, s az

akkoriban újonnan épült obszervatórium igazgatójává nevezték ki. Észlelő és igazgató tehetsége ez intézetet a legelső megfigyelő helyé tette, úgy hogy ez példaképe lön a többieknek. 1835-ben a greenwichi csillagvizsgáló-intézet igazgatója lett, mely tisztét 1881-ig viselte, s itten a megfigyelés felszerelését, gyakorlatát és módszereit teljesen átalakította. Neki köszönik a csillagászok az altazimuth, a visszaverő zenith-távcső, egy új passage-műszer és a nagy aequatoreál használatba vételét, melyeket mind saját utasításai szerint szerkesztetett és felügyelete alatt állíttatott fel. Saturnus képét a saját terve szerint Ransome készítette teleszkópon látta meg legelőször. 1833—48. években a Besseltől javasolt greenwichi hold- és bolygó-megfigyelések roppant fáradságos redukcióját végezte. 1842-ben Turinban, 1851-ben Gothenburgban (Svédországban) találjuk a napfogyatkozás megfigyelésében, melynek fontosságát korán felismerte; 1860-ban szervezte a híres expedíciót, mely Spanyolországban figyelte a napfogyatkozást s Warren de la Rue gyönyörű fényképeiről vált nevezetessé. Több közérdekű munkásságán kívül ő javasolta a tizedes pénzrendszert, a földmérés eszközei közül sok az ő utasításai szerint készült, a chronométerek pontos készítése körül is nagy érdemei vannak; a vaspályák nyomjelzésében, a föld közepsűrűségének meghatározásában szintén szerzett érdemeket. Munkái közül kiemelendők a következők: »The Lunar

and Planetary Theories« (1826), »The Figure of Earth« (1830), »The Undulatory Theory of Optics (1831), »Theory of Errors of Observation (2-ik kiadás 1875), »On Sound and atmospheric vibrations« (1868), »Treatise on Magnetism« (1870), »Popular Astronomy« (6-ik kiadás 1868), »Astronomical observations« (1845—51, 11 kötet), »Catalogue of 2156 stars« (1889), »Six lectures on astronomy« (1881) stb. Számos értekezést közölt a Philosophical Transactions kötetiben. Érdemeiért Európa összes akadémiai külső tagul választották. Elhunyt januárius 2-ikán.

Belky János, a kolozsvári tud. egyetem tanára, született Miskolczon 1851-ben; középiskoláit ottan és Egerben, orvosi tanulmányait a budapesti egyetemen végezte, hol 1874-ben orvossebész-doktorrá, szemész- és szülészmesterré avatták; azután nyolcz évig tanársegéd volt, mialatt több külföldi utat tett; 1879-ben a törvényszéki orvostan magántanára lett, melynek azután nyilvános rendes tanárává neveztetett ki a kolozsvári egyetemen, hol az »Erdélyi Múzeumegylet«-ben élénk tevékenységet fejtett ki, előbb mint az orvos-természettudományi szakosztály titkára, később mint elnöke. Az orvosi és természettudományi folyóiratokba írt számos dolgozatán kívül »A törvényszéki orvostan alapvonalai« (1880) című munkája két kiadást ért, s az egyetemi beszédek közt »Elvetemültség és elmebetegség«, valamint »Az orvosi tudomány és a büntető jog« című értekezései emelendők ki. A hazai törvényszéki orvosi irodalom terén kifejtett jelentékeny munkásságának termékei leginkább az Orvosi Hetilap hasábjain jelentek meg. Elhunyt november 16-ikán.

Berde Áron, a M. Tud. Akadémia levelező tagja, született 1819-ben Laborfalván, Háromszékvármegyében,

székely nemesi családból; a gimnáziumot Székelykeresztúron, a filozófiát és mathézist a kolozsvári unitárius főiskolában végezte. 1842-ben az utóbbi iskolán tanárrá választatván, előbb a külföldi egyetemek látogatására indult, s Berlinben a matematikára és természettudományokra fordított különös szorgalmat, melyekben Mitscherlich, Dove, Ehrmann és Ehrenberg nagyhírű tanárok voltak mesterei. Meglátogatta a lipcsei, hallei, göttingai egyetemet, tanult Marburghban Bunsennél, Giessenben Liebignél, s Heidelbergben Rau és Gmelin tanárokkal ismerkedett meg. Alapos készültséggel tért haza 1844 őszén, iskolájában mihamar nevet szerzett, s világos előadásával népszerűvé tette az addig nálunk igen elhanyagolt természeti tudományokat. Takács János tanártársával, ki később társulatunknak is titkára, alelnöke majd tiszteleti tagja volt, szerkesztette a »Természetbarát« című tudományos hetilapot 1847-ben; majd később »Ipar- és Természetbarát« címen egyedül írta, szerkesztette és adta ki ő maga. 1847-ben megírta »Légtüneménytan s a két magyar hon égallja« című munkáját, melyet a M. T. Akadémia a Marczibányi-jutalommal tüntetett ki, s e műveért 1858-ban levelező tagjául választotta. 1848-ban kézikönyvül kiadta Stöckhard művét magyar átdolgozásban »A vegytan iskolája« címen, »A levegő nyirkosság némi egyalji befolyása« című értekezésével foglalta el székét az akadémian. Chemiai kísérletezése egészségét megrontotta, s más okok is megállították szaktudományi működését. Kéziratai közt 1866-iki életírója a következő műveket látta: »Tapasztalati természettan«, »Szerves testek chemiája«, »Chemiai műipartan«, »Nemzetgazdaságtan«. 1863-ban a kolozsvári jogakadémian a nemzetgazdaság és politika tanára lett,

s előadta a statisztikát, pénzügytant és az osztrák birodalomhoz tartozó országok történetét is; 1872-ben a kolozsvári egyetem tanára lett, melynek első rektorává választott. »Az európai és északamerikai bankok ismertetése« című dolgozata kéziratban maradt. A társadalmi és közmívelődési egyesületekben és minden hazafias mozgalomban nagy szerepet játszott, s az Emkének is alapító tagja és közgazdasági előadója volt. 1890-ben nyugalomba vonult, 1892 januárius 25-ikén elhunyt.

Bernays, Albert James, a chemia tanára, számos chemiai munka szerzője, elhunyt Brixtonban Angliában januárius 5-ikén 69 éves korában. Az egészségtan és alkalmazott chemia sok kérdésében tekintély volt, »Household Chemistry« című munkája sok kiadást ért; 1851-ben fölfedezte a limonint; a víz elemzése és filtrálása, valamint az élelmiszerek chemiai vizsgálata körül nagy érdemei vannak.

Bonnet Péter D. matematikus, a csillagásztan tanára Párizsban, született 1819-ben; tanulmányait az École polytechnique-en végezte, hol repetitor, majd igazgató, végre a Sorbonne tanára lett. 1862 óta a párizsi tud. akadémia tagja; dolgozatai az algebra, elméleti mechanika, a matematikai fizika, a csillagászat, de főleg a geometriában a felületek elmélete köréből való s többnyire a Journal de mathématiques-ban jelentek meg. Legnevezetesebb dolgozata »Mémoire sur l'emploi d'un nouveau système de coordonnées dans l'étude des propriétés des surfaces courbes« (1860) címet viseli. Elhunyt június 20-ikén.

Brücke, Ernst Wilhelm von, kitűnő fiziológus, a bécsi egyetem tanára, az akadémia tagja, született 1819 június 6-ikán Berlinben, tanult szülőhelyén és Heidelbergában, 1848-

ban az élettan magántanára lett a berlini egyetemen; 1849-ben a bécsi egyetemre ment az élettan és felsőbb bonczolástan tanárának, a mikor a bécsi akadémia tagjává is választotta. Irodalmi munkássága sokoldalú: 1847-ben jelent meg »Anatomische Beschreibung des Auges« című műve, melyet igen számos szemészeti értekezése követett. Foglalkozott az emésztés élettanával, vizsgálta és leírta a vérmegalvadás okát. A beszéd fiziológiájának és rendszerének alapvonalait tárgyaló közleménye úttörő volt az élettan e részében. »Vorlesungen ü. Physiologie«, »Theorie d. bildenden Künste«, »Physiologie der Farben« című művei mindenütt ismeretesek; »Schönheit und Fehler der menschlichen Gestalt« és »Wie behütet man Leben und Gesundheit seiner Kinder« című munkái épen halálakor jelentek meg; ez utóbbi magyar fordításban is napvilágot látott. Kétségtelen, hogy Brücke optikai munkái vetették meg a szemtükör feltalálásának alapját, s Helmholtz maga is bevallja, hogy a szem megvilágításának azt a módját alkalmazta, melyet Brücke közölt. Vizsgálatai nagyfontosságúak voltak a szem alkotásának megállapítására; nevéhez fűződik a szem alkalmazkodásának kiderítése; az ő vizsgálataiból tudjuk, hogy a friss ideghártya teljesen átlátszó. Társulatunknak 1863 óta levelező tagja volt. Elhunyt januárius 7-ikén.

Brünnow Ernst, ismeretes csillagász, született 1821 november 18-ikán Berlinben; első iskoláit szülőföldjén elvégezvén, Encke tanítványa lett; 1843-ban doktor, 1847-ben a Düsseldorf melletti Bilken a csillagvizsgálón működött; 1851-ben a berlini csillagvizsgáló intézetre hívták meg, hol napi teendője mellett a kis planéták mozgási táblázatának számításával foglalkozott s már 1854-ben az Egyesült-Államokba, Ann-

Arborba (Michigan) hívták meg a csillagásztorony igazgatójává. Az amerikai polgárháború miatt 1863-ban ismét Európába költözött, hol mint ir királyi csillagász és tanár Dublinban tiszteletre méltó állást foglalt el. Állását meggyengült látása miatt 1874-ben elhagyta, s attól kezdve Baselben, Veveyben, Oxfordban, s utóbb Heidelbergában élt. »Lehrbuch der sphärischen Astronomie« című munkája régi útmutatója az ifjú gyakorló csillagászoknak; amerikai direktorsága idejében »Astronomical notices« cím alatt érdemes folyóiratot adott ki. Elhunyt augusztus 20-ikán.

Burmeister Hermann, tanár és Argentínában a tőle alapított cordobai természetrajzi múzeum főnöke, előbb Halleban az állattan tanára, számos természettudományi munka szerzője, szül. Stralsundban 1807 januárius 7-ikén; természettudományokat tanult Greifswaldban és Halleban, 1829-ban Berlinben gimn. tanár és egyetemi m. tanár, 1837-ben pedig Halleban a zoológia egyetemi tanára lett; 1851—52-ben és 1856-tól 1860-ig Braziliában utazott, 1861-ben a la-platai San Joseban a politechnikum igazgatójának tették meg, majd Buenos-Ayresbe ment a maga alapította természetrajzi múzeum igazgatójának; 1870-ben a cordobai egyetem természettudományi karánál működött. Igen számos munkája közül fontosabak a következők: »Handbuch der Entomologie« (1832—55, öt kötetben), »Zoologischer Handatlas« (1835—43), »Systematische Uebersicht der Thiere Brasiliens« (1853), »Geologische Bilder« (1851, két kötet), »Geschichte der Schöpfung« (hetedik kiadásban 1867), »Grundriss der Naturgeschichte« (10-ik kiadás 1868), »Genera insectorum« (1833—46), »Zoonomische Briefe« (1856, két kötet); ezenkívül több monografiát írt a tengeri állatok köréből.

Nagy utazásait a következő művekben foglalta össze: »Reise nach Brasilien« (1853), »Landschaftliche Bilder Brasiliens« (1853), »Reise durch die La Plata-Staaten« (1861, két kötet), »Ueber das Klima der Argentinischen Republik« (1861), »Physikalische Beschreibung der Argentinischen Republik« (1875), »Die fossilen Pferde der Pampasformation« (1875); továbbá kiadta az »Anales del Museo publico de Buenos Ayres« című folyóiratot. Elhunyt Buenos-Ayresben tavasszal.

Dohrn, Carl August, ismert entomológus, született 1806 januárius 27-ikén; Berlinben jogot tanult, de azután kereskedelmi pályára képezte magát; 1831-től nagy utazást tett Európába, Északi Afrikába és Dél-Amerikába; visszatérve 1838-ban Stettinben átvette az atyja alapította czukorgyár vezetését. 1840-ben az ott alakult entomológiai egyesületbe lépett, s nagy buzgalommal fogott az entomológia műveléséhez. 1843-ban átvette az egyesület elnökségét s folyóiratának szerkesztését s 1846 óta kiadta a »Linnaea entomologica«-t; nagyszerű entomológiai könyvtárt létesített s mintegy 40,000 fajból álló rovargyűjteményt hordott össze. Érdemeiért a königsbergi egyetem tiszteletbeli doktorsággal tüntette ki, hazája pedig országgyűlési képviselőjévé választotta. Elhunyt május 4-ikén.

Gönczy Pál, nyug. államtitkár, született 1817-ben december 26-ikán Hajdú-Szoboszlón. Középiskoláit Debreczenben végezte. Előbb népiskolai tanító, majd házi nevelő, s azután hosszú időn át egy magán nevelőintézet tulajdonosa és vezetője volt, a mely intézetben alapítása után (1853) később nagy hírnévre jutott férfiak, ú. m. Csengery Antal, Brassay Sámuel, Gyulai Pál, Török Pál, Székács József s b. tanítottak, s a melyből későbbben a budapesti re-

formátus gimnázium is született. 1867-ben a közoktatásügyi minisztériumba lépven, a közoktatásügy szervezése és adminisztrációja körül haláláig nagy tevékenységet fejtett ki. Irodalmi munkássága a paedagógia terén mozog, de a botanika és gazdaságtan körében is dolgozgatott s ő maga is kitünő gazda és kertész volt. Főbb dolgozatai ez irányban a következők: »Oktatás a gyümölcs- és eperfatermesztésben«, jutalmat nyert pályamunka (1856), »Eperfa- és selyemtermesztés« (1860, 1863), mely német és tót nyelven is megjelent, »Pestmegye és tájéka vi-ránya« (1864). A magyar társadalmi és egyesületi élet terén is jelentékeny szerepet vitt. Erdemei elismerésül a M. Tud. Akadémia tagjává választotta. Társulatunknak 42 évig volt buzgó tagja s 1875-ben a választmányban is működött; Kovács Gyula elhunyt társulati alelnök életrajzát is e lapok hatodik kötetében írta meg. Elhunyt januárius 10-ikén, Karácsondon (Hevesmegye) levő kies birtokán.

Graber, Veit, a zoológia tanára a czernovitzai egyetemen, született 1844 július 2-ikán Weerben, Tirolban; Innsbruckban a középiskolát elvégezvén, az ottani egyetemen különösen az állattanra adta magát, 1867-ben tanári, 1868-ban doktori oklevelet kapott, s Bécsbe ment zoológiai tanulmányait folytatni, de rövid időn a vinkovczi főgimnáziumhoz jutott, hol meteorológiai állomást szervezett, s déli Magyarország és Bosznia állatvilágát tanulmányozta kirándulásaiiban. Majd Grácba ment tanárnak, hol 1871-ben habilitált Schmidt Oszkár alatt; 1876-ban Czernovitzba az egyetem zoológiai tanszéke-re neveztetett ki, hol intézetét mintaszerűen szerelte fel minden segítség nélkül. Már előbb is több tudományos utazást tett, s 1877—79-ben ismét a

tenger állatéletének tanulmányozásával foglalkozott, és Németország legnagyobb intézeteit is meglátogatta, s azonkívül nagy szeretettel dolgozott Nápolyban a zoológiai állomáson. Úttörő dolgozatai az alsóbbrendű állatok érző szerveinek vizsgálata és a rovarok embriológiája körébe vágnak, s általában a modern tudomány színvonalán állanak. Értekezései (számuk 66) a tudományos folyóiratokban jelentek meg; önállóan kiadott nagyobb munkái közül kiemelendők a következők: »Die Insecten« (1877, két kötetben), »Grundlinien zur Erforschung des Helligkeits- und Farbensinnes der Thiere« (1844), »Die äusseren mechanischen Werkzeuge der Wirbelthiere« (1886), — mely munkája a természettudományi könyvkiadó vállalatban épen sajtó alá készül magyar fordításban, — »Leitfaden der Zoologie« (1888, második kiadás 1892), »Beiträge zur vergleichenden Embryologie der Insecten« (1891). Elhunyt márczius 3-ikán Rómában.

Hofmann, August Wilhelm von, titkos tanácsos és a berlini egyetemen a chemia tanára, korunknak egyik legkitünőbb chemikusa, ki előbb Londonban és Bonnban tanárkodott, született 1818 április 8-ikán Giessenben, elhunyt május 5-ikén Berlinben. Életrajzi adatait bővebben közöltük e kötet 34. lapján.

Keleti Károly, a m. kir. statisztikai hivatal igazgató főnöke, született 1833 július 18-ikán Pozsonyban, hová atyja, kit még Klettenek hívtak, Németországból költözött be mint festőművész. József nádor udvarában, a vele együtt növekedő József főherczeggel együtt hazafias érzület lengte őt körül. Iskolai tanulmányait Budapesten a kegyesrendiek-nél kezdette, de már 16 éves korában Bem erdélyi hadjárataiban találjuk, hol a felkelő oláhok fogságából

csak szökéssel menekült. Tanulmányait csak nagy küzdelmek közt folytathatta magán úton, s közben a főhercegi család alcsubíthi uradalmában és a szolnoki állampénztárnál hivataloskodott. A magyar földhitelintézet alakulásakor ottan állandó alkalmazást talált, s attól kezdve hatalmas irodalmi tevékenységet fejtett ki. Az alkotmány visszaállítása után a földművelési és kereskedelmi miniszteriumban osztálytanácsosi ranggal a statisztikai ügyek vezetésével bízták meg. A statisztikai hivatal teljes szervezése az ő érdeme, s e célból lázas tevékenységgel dolgozott, statisztikai előadási ciklusokat rendeztetett az egyetemen is, úgy hogy 1871-ben az eddigi miniszteri szakosztály különálló statisztikai hivatal lett, önálló szakkönyvtárral, mely ma több mint 30,000 darabból áll. Irodalmi munkásságának teljes repertórium a M. Tud. Akadémia emlékbeszédeinek VII-ik kötetében található. Sok értekezést írt a nemzetgazdaságtan és statisztika köréből a Budapesti Szemlében, Statisztikai és nemzetgazdasági közleményekben, a M. Tud. Akadémia kiadványaiban, a mely közlések nagy része idegen nyelven is megjelent. Nagyobb munkái közül kiemelendők a következők: »A politikai gazdaság kézikönyve«, Baudrillart nyomán (1863), »Telekadó és kataszter« (1868), »Hazánk és népe« (1871), »A gyakorlati statisztika kézikönyve« (1875), »Magyarország közgazdasági és művelődési állapotai« (1879, 1886), »A Balkán félsziget« (1885), »Honismertető« (1873), »Hongrie« (1873), »Magyarország statisztikája« (1876), »Magyarország szőlészeti statisztikája« (1860—73) stb. A nemzetközi statisztikai kongresszusokon nagy szerepet vitt s Londonban, Rómában tevékeny részt vett. Önálló tudományos dolgozatainak száma 27, hivatalos kiadása 25, s életében tíz folyó-

iratot és évkönyvet szerkesztett, s 1862-től 1891 végéig 130 kisebb-nagyobb értekezést írt. Társulatunknak 1878 december 20-iki estélyén népszerű előadást tartott hazánk népesedési mozgalmáról. Érdemeiért a M. Tud. Akadémia már 1868-ban levelező, 1875-ben rendes, 1890-ben pedig igazgató tagjává választotta. Elhunyt május 30-ikán.

K o p p, H e r m a n n, a heidelbergi egyetemen a chemia tanára, a chemia történetét tárgyaló fontos dolgozatok szerzője, 1851-től 1871-ig az »Annalen der Chemie« szerkesztője, született 1817 október 30-ikán Hanauban, elhunyt februárius 20-ikán Heidelbergben. Kopp Heidelbergben, Marburgban és Giessenben tanult, s 1841-ben ez utóbbi egyetemen habilitált; 1843-ban rendkívüli, 1853-ban rendes tanár lett; 1864-ben Heidelbergbe hívták, s 1890-ben betegeskedése miatt nyugalomba vonult. Legbecsesebb kísérleti irányú dolgozatai a fizikai chemia terén mozognak, melyhez sok értékes adattal járult; behatóan tanulmányozta a testek chemiai szerkezete és fizikai tulajdonságai közt levő kapcsolatot; de mégis legjelentősebbek a chemia történetére vonatkozó munkái. »Geschichte der Chemie« (Braunschweig 1843—47) című négy kötetes klasszikus műve e téren a legkitünőbb forrásmunka. Kiemelendő dolgozatai még a következők: »Beiträge zur Geschichte der Chemie« (1869—75), »Entwicklung der Chemie in neuester Zeit« (1871—73), »Die Alchemie in älterer und neuerer Zeit« (1886), »Ansichten über d. Aufgabe der Chemie« (1875), Buff és Zamminerrel együtt adta ki a mindenütt ismeretes »Lehrbuch der physikalischen und theoretischen Chemie« (1857, 2-ik kiadás 1863) című könyvet, továbbá Liebiggel 1847-től 1856-ig és Willel 1857-től szerkesztette és kiadta a

»Jahresbericht über die Forschritte der Chemie«, 1851-től 1871-ig pedig Liebiggel és Wöhlerrel szerkesztették az »Annalen der Chemie« című folyóiratot. Érdemeiért a német chemikusok egyesülete tiszteleti tagul választotta.

Kühn Gusztáv, tanár, a möckerni szász gazdasági kísérleti állomás főnöke, született 1840 januárius 20-ikán Párizsban, tanult Lipcsében, Göttingában és Greifswaldban, hol 1861-ben promoveált, 1866-ban a braunschweigi kísérleti állomás vezetését vette át, s 1867-ben Möckernbe ment a kísérleti állomás főnökének; ez állomást mintaszerűen rendezte be, s nagy tevékenységet fejtett ki az irodalom terén is a gazdasági és tudományos folyóiratok hasábjain; iratai közt is tizenhét kisebb-nagyobb kiadatlan dolgozatot találtak. Érdemeit és irodalmi munkásságát a Nobbe-féle »Die landwirthschaftliche Versuchsstation« XLI. kötetében Nobbe bővebben tárgyalja. Elhunyt április 2-ikán.

Lumnicz er Sándor, az orvosi egyetem tanára, s nálunk a modern sebészet egyik első meghonosítója, született 1821-ben Kapuvárott, Sopronmegyében, hol atyja az Eszterházy hercegi család jószágigazgatója volt. Iskoláit Kőszegen, Pozsonyban, majd Sopronban végezte. Családja Pestre költözvén, az orvosi tanfolyam első négy évét itten, az ötödiket Bécsben végezte s 1844-ben orvos-sebész-doktorrá lett. 1845-ig Balassa segédje, azután 1847-ig műtő-növendék volt Bécsben Schulz tanár mellett; azután a külföldi legkitünőbb egyetemek, nevezetesen Párizs, London, Zürich intézeteit látogatta; 1848-ban a pesti egyetemen a tábori sebészet előadásával bízták meg, s később mint igazgató-törzsorvos a schwechati, kápolnai, isaszegi csatákban működött, majd 1849 juniustól az egészségügyi osztály

főnöke s a központi kórházak mütője lett. A fegyverletétel után az osztrák hadseregbe is beosztották; de utóbb Pestre kerülvén, a Rókus-kórház főorvosa lett; 1862-ben ismét meglátogatta a külföldi orvosi intézeteket s 1868-ban az eröművi sértések tanából magántanár, 1872-ben rendkívüli, 1880-ban pedig a második sebészeti kórházi tanszéknek nyilvános rendes tanárává neveztetett ki. Érdemei elismeréséül számos kitüntetés érte. A budapesti orvosegyesület titkára, majd alelnöke, elnöke s tiszteleti tagjául választotta; az 1866-ik hadjárat alkalmával a Budapestre szállított betegek ápolása körül kifejtett buzgalmaért a Ferencz-József-rend lovagkeresztjével díszítettett fel; a közegészségi tanács elnöke s a főrendiház tagja volt. Irodalmi működése össze van forrva az Orvosi Hetilappal, melynek eleitől fogva hí munkása és támasza volt. Orvosi gyakorlatának tapasztalatait számos értekezésben tette itt közzé, a melyek külföldi lapokban is megjelentek azután. Kiterjednek ezek az ivarszervek kóros elváltozásaira, a női betegségek tárgyi vizsgálatára, az eröművi bántalmakra, szólnak a légcső-metszésről, korcsizületek kiirtásáról a csontokon alkalmazott fémvarratokról, a nyakcsigolyatörésről, a Lister-féle gyógyító eljárásban tett tapasztalatokról, a Koch-féle szer hatásáról; továbbá jelentések, orvosi észleletek stb. Edzett szervezetét soha semmi baj nem érte, de 1884-ben tüdőgyuladást kapott, s azóta küzdött annak utóbajaival, míg végre 1892 januárius 30-ikán elhunyt.

Mackenzie, Sir Morell, jeles orvos, született 1837 július 7-ikén Leytonstoneban (Essex), tanult a londoni Hospital Medical College-en, továbbá Párizsban, Bécsben és Pesten, hol Czermákkal, a gégetükör feltalálójával, közelebbi viszonyban volt, 1863-ban

gyógyító intézetet alapított gégebetegek számára, a mely mintaszerűen berendezett intézeten több mint százezer szenvedőt ápoltak már; ő volt az első, ki Czermák gégetükrének használatát Angliába bevezette, majd a gégebajok docense lett, s mint szerencsés sebész nagy hírré tett szert, úgy hogy a német trónörökös; majd III. Frigyes néven császár betegségében is őt hitták tanácsadóul. Szakmájából sok dolgozatot közölt; főbb munkái a következők: »Diseases of the throat and nose« (1880—1884, 2 kötet), mely német nyelven is megjelent; »On the pathology and treatment of the diseases of the larynx« (1863), »The use of the laryngoscope« (3. kiadás 1871), »Diphtheria« (1879), »Hayfever« (1884), »The hygiene of the vocal organs« (1886), mely németül is megjelent 1887-ben. Elhunyt februárius 4-ikén Londonban.

Chrenóczai Nagy József, Nyitra megye főorvosa, a M. Tud. Akadémia levelező tagja, született Nyitrán 1818-ban, a bölcsészeti tanfolyamot Váczon, az orvostudományokat Pesten hallgatta s Bécsben folytatta, 1840-ben orvosdoktor lett, s Nyitrán telepedett le. Orvosi gyakorlata mellett a tudomány haladását mindig figyelemmel kísérte s e végből külföldi kórházak látogatására gyakran utazgatott; kivált fiatalabb éveiben a természeti tudományokat kedvelte és művelte, s 1857-ben Láng Adolf társaságában »Magyarhoni Természetbarát« címmel folyóiratot indított, mely németül is megjelent. Művei »Enchiridion medicinae pastoralis« (1855), »Madár« (1862), »A Cholera Nyitramegyében 1831—74-ben« (1878), »Nyitramegye helyírása 1864-ben«, s ezenkívül számos röpirata jelent meg a nép rossz szokásairól, például a pálinkaivásról. Az akadémia számára »Az akaratról« írt na-

gyobb szabású munkája befejezetlen maradt; 1890-ben nyugalomba vonult; elhunyt februárius 11-ikén.

Nendtvich Károly, a magyar chemikusok nesztora, nyug. műegyetemi tanár, született 1811 deczember 31-ikén Pécsen, hol atyja gyógyszerész volt. Középiskoláit Késmárkon végezte s 1829-ben a pesti orvosi fakultás tagja lett, 1836-ban orvosdoktorrá avatták, majd a szemészetből és szülészetből is képesítést szerzett. Mikor az egyetemen a chemia és botanika tanársegéde lett, kiváltképen a chemia tanulmányozására adta magát. Ettől kezdve csakugyan a chemia művelője lett, s hazánk közmívelődési fejlődésében e téren neki nevezetes jelentőségű tevékenység jutott. Ott volt 1841-ben május 28-ikán Társulatunk bölcsőjénél, s később a chemiai szakosztály választmányi tagja és a szakülés elnöke volt. Az országos iparegyesületben Kossuth őt szólította fel, hogy előadásokat tartson a chemiai ismeretek terjesztése végett. Ezek voltak nálunk a művelt közönség számára való első népszerű előadások. Ő írta magyar nyelven az első műipari chemiát. Ismereteinek öregbítése végett beutazta Németországot, Franciaországot, Belgiumot, Angliát. 1847-ben a József-ipartanodán, majd 1857-ben az abból fejlődött József-műegyetemen a chemia tanára lett, melynek 1873/4. évben rektora is volt. Irodalmi működése szakszerű, és népszerű irányú volt. Főbb dolgozatai a következők: »Grundriss der Stöchiometrie« (1839), »Az életműtlen műipari vegytan alapismeretei« (1845), »Magyarország legjelesebb kőszételepei« (1851), mely legelőbb Társulatunk évkönyvének második kötetében jelent meg, »Grundriss der allgemeinen technischen Chemie« (1854—58, 59), »A vegytan elemei, Regnault nyomán« (1854, 2-ik kiadás 1865), »Amerikai

utazásom« (1858), »A vegytan alapelvei a tudomány újabb nézetei szerint« (1872), megírta Frivaldszky Imre életrajzát (1872), »Kubinyi Ferencz és Ágost életrajzát« (1875). Társulatunk legelső évkönyveinek és Közlönyének állandó munkatársa volt, s a hazai aszfaltok, meteorkövek, mészkövek, kőszenek és ásványvizek elemzéseinek eredményei mind ott vannak közölve. A 77 éves ősz ember pár évvel ezelőtt Nyugoti és Északi Afrikát utazta be és élményeit a Budapesti Szemlében »Három hónap Afrikában« cím alatt tette közre. A M. Tud. Akadémia 1845-ben levelező, 1858-ban rendes tagjává választotta, ezenkívül igen sok bel- és külföldi egyesületnek volt tagja s működött az országos közoktatási tanácsban is. A műegyetemen 1882 végén nyugalomba vonult. Magyar nyelvű munkáiban előbb a feltétlen purizmusnak volt híve és a Bugát-Irinyi-féle helytelen műszavakat rostálatlanul használta, utóbb már, mikor belátta, hogy azoknak a műkifejezéseknek legnagyobb része nem egyezik meg nyelvünk szellemével, engedett s lassanként kezdte az internacionális elnevezéseket alkalmazni. Nyugalomba vonulása után a képviselőháznak is tagja volt egy ideig. Mint a negyvenes évek lánglelkű hazafainak egyike, félszázados munkássága alatt sok tanítványt nevelt, s tudományos életünknek a kezdet nehézségeiben vezérlője, úttörője volt. Társulatunk félszázados ünnepélyére az 1841-ben alapítók még életben lévő négy tagját, köztük őt is ünnepélyesen meghívtuk, de akkor már súlyos betegnek feküdt, s július 5-ikén elhunyt.

Owen Richard, híres angol természettudós, született 1804 június 20-ikán, Lancasterben, 1824-től orvostudományokat tanult Edinburgban, 1835-ben a College of surgeons-on a fiziológia tanára s a múzeum konzervátora lett,

tanított palaeontológiát a School of mines-en és fiziológiát a Royal Institution-ban. Egészségi tekintetből a tanítástól meg kellett válnia s a British Museum természettudományi osztályának lett az elnöke. A Hunters-múzeum gyűjteményéről pompás öt kötetes illusztrált katalógust adott. Legkiválóbbak azonban a fosszil állatokra vonatkozó szisztematikus munkálatai, a melyek szerint nemcsak, hogy egyes darabokból lehetséges a kihalt ősszállatot rekonstruálni, szisztematikai helyét megállapítani, de igen fontos következtetéseket vonhatni amaz állatok alkotására. Folyóiratokban elszórt számos értekezésén kívül főbb munkái a következők: »Archetype and homologies of vertebrate skeleton« (1848), »British fossil reptilia of the cretaceous period« (1851), »Comparative anatomy« (1855), »Crocodilia and ophidia of the London clay« (1859), »On parthenogenesis« (1849), »On the nature of limbs« (1849), »Fossil reptilia of the wealden« (1853—57), »History of the British fossil mammalia and birds« (1846) és »reptiles« (1849), »On the classification of mammalia« (1859), »Memoir on the Megatherium« (1861), »Odontography« (2-ik kiadás 1845, két kötet), »On forms of the skeleton and the teeth« (1856), »Palaeontology« (4-ik kiadás 1869), »Principes d'ostéologie comparée« (1855), »Anatomy of vertebrates« (1866—68, 3. kötet), »Memoirs of extinct wing less birds of New-Zealand« (1878, 2. kötet). Érdemeiért a Magy. Tud. Akadémia is régóta kültagjai közé számította. Elhunyt december 18-ikán.

Quatrefages, Jean Louis Armand, a párizsi földrajzi társaság hírneves elnöke, született Vallerauqueban, Gard departmentben 1810 februárius 10-ikén; tanulmányait Tournonban és Strassburgban végezte és egyideig or-

vosi tanulmányokkal foglalkozott Toulouseban, hol a zoológia tanára volt. Párizsba visszatérve, tudományos tanulmányokra, különösen az anthropológiára adta magát; tagja volt az orvosi akadémiának, kiadója a Journal des Savants-nak és tanár a Lycée Napoleon és a Musée d'histoire naturelle című intézeteken. Beutazta a Földközi tenger partjait s az alsóbbrendű állatok ismeretkört szélesbbitette. Főbb munkái a következők: »Souvenirs d'un naturaliste« (1854, két kötet), »Pisciculture« (1854), »Etudes sur les maladies actuelles du ver á soie« (1860), »Unité de l'espèce humaine« (1861), »Physiologie comparée« (1862), »Les Polynesiens et leurs migrations« (1866), »Histoire naturelle des annelés marins et d'eau douce« (1866, két kötet), »Rapport sur les progrès de l'anthropologie« (1867), »Crania ethnica« (1875—82), »L'espèce humaine« (1877, 8-ik kiadás 1886), »La race prussienne« (1879), »Hommes fossiles et hommes sauvages« (1884), »Histoire générale des races humaines« (1886), »Les pygmées« (1887). Tiszteleti tagja volt a Magyar Földrajzi Társaságnak is. Elhunyt januárius 12-ikén.

Schorlemmer, Karl, a manchesteri Owens-College-en a szerves chemia tanára, hírneves chemikus, a Royal Society tagja, a glasgowi egyetem tiszteleti doktora, született Darmstadtban 1834-ben szeptember 30-ikán. Chemiát tanult Heidelbergben Bunsen vezetése alatt. Becses dolgozatai főképen a paraffinra, a szénhidrogénre és a petroleumra vonatkoznak. Roscoe angol chemiája nyomán írta a széles körben elterjedt és ismeretes »Ausführliches Lehrbuch der Chemie« (3-ik kiadás, 1870) című munkát, mely magyarul is két kiadást ért Dr. Lengyel Béla átdolgozásában, valamint »Die Spectralanalyse« (1870) című dolgozatot; tőle való a

»Lehrbuch der Kohlenstoffverbindungen oder der organischen Chemie« című munka is, mely három kiadást ért, továbbá »Der Ursprung und die Entwicklung der organischen Chemie« (1889) című dolgozata, melyet tanárának, Koppnak, a chemia legnagyobb történetirójának ajánlott. Elhunyt június 27-ikén Manchesterben.

Siemens, Ernst, Werner von, korunk legkiválóbb fizikusainak és mérnökeinek egyike, ki az elektrotechnika terén a legfontosabb fölfedezések és javítások egész sorával lett világhírűvé, a porosz Tudományos Akadémia tagja, a fizika-technikai birodalmi intézet megalapítója, született 1816 december 13-ikán Lentheben Hannoverben, elhunyt december 6-ikán Berlinben. Életrajzi adatait bővebben közöltük arczképével ez évfolyam 140-ik lapján.

Winkler, Anton, a bécsi műegyetemen a matematika volt tanára, a bécsi tudományos akadémia tagja, született Riegelben, Breisgauban 1821 augusztus 3-ikán, Karlsruheban 1844-ben állammérnöki vizsgálatot tett, 1845—1847-ben a mannheimi csillagvizsgáló intézeten működött, s azután a berlini egyetemen Jacobi, Dirichlet és Encke alatt folytatta matematikai tanulmányait, 1847 végén a felsőbb mennyiség-tan és felsőbb geodézia supplense lett a karlsruhei műegyetemen, 1853-ban a gyakorlati mértan tanára a brünni műegyetemen, 1858-ban a gráci J. h. h. neumban a matematika tanárává, 1866-ban pedig a bécsi politechnikumra nevezték ki rendes tanárrá. A bécsi akadémia 1861-ben levelező, 1863-ban rendes tagjává választotta; sok dolgozatának legnagyobb része ez akadémia matematikai természettudományi osztályának folyóiratában jelent meg. Szaktudományi munkássága mellett organizáló tehetsége is megnyilatko-

zott, s a reál- és technikai iskolák szervezésében sok üdvös kezdeményező javaslatát volt, s ez ügyben rendkívül sok és értékes cikket és röpiratot adott ki, melyek Ausztria közművelődési viszonyainak történetéhez is fontos adalékkul szolgálnak. Külön megjelent főbb

munkái ezek: »Ueber die Integration linearer Differentialgleichungen« (1876), »Aeltere und neuere Methode, lineare Differentialgleichungen durch einfache bestimmte Integrale aufzulösen« (1879) stb. Elhúnyt augusztus 31-ikén.

Közi LÉNGYEL ISTVÁN.

Társulatunk új oklevele.*

Az újabb időben kiadott díszes társulati oklevél voltaképen nem új, hanem társulatunk legelső oklevelének fotolitografiai úton készült hasonmása, amelynek újra való használásához társulatunk kegyelettel tért vissza a múlt évben, a mikor az ötvenes évek óta használt diplomaminta kövének elkopása következtében újat kellett volna készíttetni, s a szerencsés véletlen egy régi példányt juttatott a titkárság birtokába.

Az újra használt régi oklevélről, melynek köve a szabadságharc zavarai miatt elveszett, a következő érdekes adatokat találjuk társulatunk régi jegyzőkönyveinek lapjain.

A társulat 1843 márczius 14-ikén tartott évnegyedi nagy gyűlése az oklevél szövegezésére s a pecsét jelképének elintézésére Schedel (Toldy) Ferencz elnökle alatt Frivaldszky Imre, Tessényi Zsigmond, Pauer Lipót, Flór Ferencz, Török János és Farkas Ferencz tagtársakból álló bizottságot küldött ki, amely magát Kubinyi Ágoston másodelnökkel kiegészítve és Sadler József tanár véleményét is kikérve, 1844 április 23-ikán a következő megállapodásra jutott:

»Az oklevél ivnyi nagyságú, finom, képekre használatni szokott papírra, de

nem réz-, hanem kőmetszettel nyomattassék; mivel ez utóbbi a művészet jelen állásánál sokkal olcsóbban épen olly csinos és sok ezer példányra terjedő művet állithat elő, mint a rézmetszés.

Az alja tájképet, oldalai pedig növényfüzért (arabesk módjára) hazánk növény és állati ritkaságaiból szerkesztendő mutasson; — hogy pedig az ásvány-, vegy- s természettan is képviselve legyenek, az egyik alsó sarkára egy bazalt oszlopokból álló szikla a másikkal barlangnyílást mutató hegy, — az alja közepén pedig egy, könyves szekrényekkel és természet s vegytani készületekkel díszlő lak festessék. A mi a honi ritkaságokat illeti, használhatók volnának: az állatok országából a *zerge*, a *földi kutya*, a *kócsag*, *pelikán*, *veresrigó* és *selyemfarkú* madarak; Frivaldszky úr ajánlatára az *Ablepharus pannonicus* gyík, *Lycaena Jolas*, *Smerinthus Quercus* és *Noctua fovea* pillangók; — *Fulgora pannonica*, *Xylosteus Spinolae*, *Pelecotoma Frivaldszkyi* és *Melolontha orientalis* rovarok. A növények közül Sadler Prof. úr véleménye szerint mint Emblem s egyszersmind déltáji virányt mutatók, *Borostyán* és *olajágak*, melyeken *Convolvulus altheoides* fut el, volnának használhatók, leginkább az alsó közép-kép befogadására; az oldalfüzérekre illenek inkább honi fűvészekre emlékez-

* Válasz a 88. számú kérdésre.



Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)



A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:



Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).



Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedély — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.